

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІМ. М.І. ПИРОГОВА

Кафедра філософії та суспільних наук

**ФІЛОСОФІЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ
УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ**

21 листопада 2019 року

ВІННИЦЯ 2019

УДК 159.9.01(477)

ISBN 976-785-8304-51

**ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР – академік Національної академії медичних наук України,
ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук, професор, професор кафедри нормальної фізіології
Мороз Василь Максимович**

**ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА – проректор з наукової роботи
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук професор, професор кафедри нормальної фізіології
Власенко Олег Володимирович,**

**професор кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор філософських наук, професор Вергелес Костянтин Миколайович**

Редакційна колегія:

Черкасов Святослав Васильович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Харьковщенко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Васильєва Ірина Василівна доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини національного медичного університету ім. О.О. Богомольця

Ратніков Володимир Сазонович доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Вінницького національного технічного університету

Попов Володимир Юрійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса

Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР)

Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України Матеріали доповідей та виступів всеукраїнського круглого столу 21 листопада 2019 року Вінниця 2019. ТОВ «Друк плюс» . – 264 с.

Збірник містить матеріали доповідей та виступів учасників всеукраїнського круглого столу «**Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України**», який відбувся в Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова 21 листопада 2019 року з нагоди святкування Міжнародного дня філософії. У поданих матеріалах висвітлюється широке коло актуальних проблем розвитку філософських дисциплін від минулих часів до сучасних. Збірник адресовано науковцям, вищої та середньої освіти, аспірантам, магістрантам, пошукувачам, студентам та усім хто цікавиться філософією й гуманітарними дисциплінами.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен, посилань, грамотність, літературний стиль та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються. Організатори круглого столу та члени редколегії не завжди поділяють думки учасників (авторів).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (протокол № 5 від 26. грудня 2019р.)

УДК 159.9.01(477)

ISBN 976-785-8304-51

5. Олексенко Р.І. Філософія розвитку інформаційного суспільства в епоху глобалізації. *Гілея: науковий вісник*. зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип.98. С. 230-232.

Політанська Д.В.,
аспірант кафедри філософії
Донецький національний університет імені Василя Стуса
викладач кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

КОНЦЕПТ ХВОРОБИ У ФІЛОСОФІЇ МЕДИЦИНИ МАРІО БУНГЕ

У тривалій дискусії щодо необхідності (корисності) - непотрібності (шкідливості) філософії одним з аргументів прихильників першої позиції є довголіття і здоров'я багатьох представників цієї особливої форми пізнання світу. Не кажучи вже про брахманів-мудреців, буддійських вчених-ченців, древніх греків Демокріта і Ксенофонта, згадаємо двох філософів ХХ століття: Ханса-Георга Гадамера (1900- 2002 рр.) і Клода Леві Стросса (1908- 2009 рр.), які прожили понад 100 років. Причому філософія не тільки подовжує тривалість життя, але і сприяє збереженню ясності думки, здорового глузду і пам'яті, свідченням чого і є аргентино-канадський філософ і фізик Маріо Аугусто Бунге, якому 21 вересня 2019 року виповнилося 100 років.

У колишньому Радянському Союзі Бунге був досить відомий переведеними на російську мову книгами «Місце принципу причинності в сучасній науці» (1962), «Інтуїція і наука» (1967) і «Філософія фізики» (1975). Між тим, його філософська спадщина дійсно величезна і різноманітна. Його перу належить понад 400 статей і 80 книг, найбільш важливою з яких є його монументальний magnum opus: «Трактат з базової філософії» (Treatise on Basic Philosophy) в 8 томах і 9 книгах (1974-1989). У віці 90 років Бунге виходить на

пенсію в плані своєї викладацької діяльності в університеті МакГілла (Торонто, Канада), втім не полишаючи своїх філософських рефлексій у письмовому вигляді на найрізноманітніші теми [3, с.38].

У 2013 році з-під його пера виходить праця «Філософія медицини: концептуальні проблеми у медицині», з якою вітчизняний читач поки що мало знайомий, оскільки робота ще не перекладена ані українською, ані російською мовами. В даній роботі автор систематизує і аналізує основні принципи та ідеї медицини, в тому числі її філософські аспекти. Бунге не обмежується певними питаннями, як, наприклад, хвороби або клінічні випробування, – робота охоплює всі істотні аспекти медичної практики та досліджень: сутність та природу хвороби; логічні основи медичної діагностики; відкриття і розробку лікарських засобів; проектування лабораторних і клінічних досліджень; розробку методів лікування і протоколів; питання деонтології медичних працівників і прав пацієнта; особливості наукової медицини і відмітні риси медичного шарлатанства (до якого, до речі, крім гомеопатії і акупунктури, він відносить і психоаналіз); питання поєднання фундаментальних і трансляційних досліджень; статус медичних працівників в суспільстві; завдання медичної соціології; а також піднімає питання необхідності загального медичного страхування. Взагалі інтерес до даної тематики у Бунге простежується ще з середини 70-х років ХХ століття і певним чином може бути пояснений особистими обставинами філософа (його мати-німкеня була медсестрою, а батько - лікарем). Так, в книзі «Epistemologia» - збірнику його лекцій і виступів в Мексиці за 1975-1976 рр., одну з глав він називає і присвячує «ятрофілософії». Цей термін він утворив від грецького слова *iátrós* - «лікар». Таким чином, ятрофілософію він позначає, як нову галузь епістемології, хоча, по суті, це всього лише нова назва, яку Бунге дає філософії медицини [4, с.29].

На думку Маріо Бунге, біологія, так само як і фізика намагається відшукати виключно об'єктивні та неупереджені положення щодо істинного стану речей, в той час, як медицина, психологія та соціальні науки мають справу як з об'єктивними фактами, так і з суб'єктивністю, оскільки предметом

їх дослідження виступають людські істоти, а те яким чином люди сприймають та усвідомлюють факти, впливає на їх поведінку. Це змушує нас звернутися до філософського осмислення дихотомії об'єктивного та суб'єктивного. Як відомо, відповідно всі філософські школи може бути поділено на прибічників об'єктивізму та суб'єктивізму, які Бунге ототожнює відповідно з реалізмом та антиреалізмом. «Сучасний лікар завжди виступає як об'єктивіст (реаліст)... Медицина врятована від суб'єктивізму, оскільки медичні працівники сприймають як належне, що коли хтось звертається до них за допомогою, то це через погане самопочуття, а не задля того, щоб віднайти у них певну хворобу. Іншими словами, усі медики сприймають суб'єкт-об'єктну дихотомію за належне», стверджує автор праці «Філософія медицини: концептуальні проблеми у медицині» [1, с. 54].

У випадку медичної проблеми, – а отже проблеми, яка полягає у певній хворобі – перед тим, як перейти до її вирішення ми повинні з'ясувати або принаймні допустити щось стосовно природи усіх хвороб в цілому: чи виникають вони об'єктивно, чи являються фізіологічними процесами або ж соціальними конструктами, чи в змозі біологія допомогти зрозуміти та лікувати їх і т. ін. Тому онтологічний вимір переважає як епістемологічний, так і праксеологічний виміри, оскільки засоби, які ми використовуємо, щоб пізнати або контролювати певний об'єкт, в даному випадку хворобу, залежать від його природи. Втім, тільки дослідження може принести точні детальні знання, які, в свою чергу, є необхідними для ефективних дій. Так, Бунге зазначає: «Медик має справу, хоч в основному й імпліцитно, зі своєрідним трикутником, утвореним з категорій буття, знання та дії. Заперечувати цей трикутник рівнозначно медичному нігілізму» [1, с. 46].

Соціальний конструктивізм Маріо Бунге трактує як один із країв спектру медичного нігілізму, адже згідно цього підходу хвороби та одужання являються в першу чергу соціальними, а не фізіологічними процесами. Прикладом такої точки зору може послугувати твердження знаного представника цієї школи Бруно Латура, що розходилося з висновками

французьких патологоанатомів, які досліджували мумію єгипетського фараона Рамзеса II і полягало у тому, що древні єгиптяни можливо і не страждали від такої хвороби як туберкульоз, оскільки Роберт Кох відкрив бацилу туберкульозу тільки трьома тисячоліттями пізніше. Згідно Латуру, поява діагнозу туберкульоз була справою втручання політики у науку. Бунге іронізує з цього приводу: чому не піти до кінця і визнати, що до Ньютона не існувало гравітації?[1, с. 56]

Герменевтичний та літературний підходи до медицини дають схожий результат. Зокрема, Жорж Кангільєм, якого Маріо Бунге називає чи не найвідомішим представником філософії медицини, звертається до аналізу слів «нормальний» та «ненормальний», які у медицині зазвичай сприймаються як синоніми до термінів «здоровий» та «хворий» відповідно. Але ж слово «нормальний» має різне значення в соціальних та технічних науках, зокрема у сфері права, де «нормальний» є антонімом до «девіантний». Тому і статистичний підхід до поняття норми не є достатнім у медицині, адже статистична девіація, тобто відхилення від моди – величини ознаки (варіанти), яка найчастіше зустрічається в сукупності даних, не завжди являється хворобою. Так, синестезія, ексцентричність, транспозиція внутрішніх органів, ліворукість є статистично аномальними, але при цьому не являються патологіями, адже вони не перешкоджають роботі жодних вітальних функцій.

Таким чином, Кангільєм змішує нормативний та дескриптивний підходи до розуміння норми, надаючи перевагу при цьому першому, і робить висновок, що хвороби є соціальними девіаціями, а значить історично та суспільно детерміновані. Те ж саме стосується здоров'я, це була б просто інша соціальна норма, та, яку ми вважаємо за краще тут і зараз. Відповідно, медицина була б «нормативним проектом» – в точності як політика та право. А отже, «нормальним є те, що сприяє втіленню нормативного проекту», ненормальне ж, зокрема патологічне, існує до нормального або здорового [2].

Бунге піддає погляди Кангільєма жорсткій критиці, причому, на наш погляд, не безпідставно, проте в будь-якому випадку в подальшому вони були

сприйняті та розвинуті такими впливовими філософами-постмодерністами, як Луї Альтюссер, Жиль Дельоз, Жак Дерріда і особливо Мішеlem Фуко.

Автор праці «Філософія медицини: концептуальні проблеми у медицині» притримується думки, що розуміння захворювань як біомедичних проблем залежить не тільки від знань, але, частково, і від ціннісних суджень. Наприклад, до недавнього часу стигматизація психічно хворих була надзвичайно поширеною у суспільстві. Втім, з кожним виданням Діагностичного та статистичного посібника психічних розладів Американської психіатричної асоціації, відомого під аббревіатурою DSM, одні психічні «розлади» додаються, інші ж вилючаються, що, мабуть, свідчить про не зовсім задовільний стан психіатрії.

Або ж інший приклад: у деяких суспільствах ожиріння, алкоголізм, гемблінг та вживання кокаїну були показниками високого соціального статусу просто тому, що більшість не могла собі їх дозволити. Сучасна ж медицина розглядає їх як хвороби, тому що вони є об'єктивно небезпечними та шкідливими. На противагу цьому, трактуванням хвороб як соціальних конвенцій чи медикалізації суспільства, конструктивісти та герменевтики тривілізують страждання та знецінюють сферу охорони здоров'я.

Підхід, який він відстоює, Бунге означає як медичний реалізм. Такий підхід не гіпостазує абстрактну всезагальну «хворобу», але й не заперечує реального існування хворих людей, незалежно від соціальних конвенцій. Хворі індивіди реальні, в той час як хвороби є класами, видами, типами. Це означає, що вони є сукупностями і, як такі, являються радше концептами (поняттями), а не словами. Однак їх групування не є штучною класифікацією, адже поділ хвороб на класи є натуральним, так само, як у хімії чи біології.

Медичний реаліст, тим не менше, не заперечує існування уявних, таких, що не є реальними пацієнтів. Уявні захворювання бувають різних типів. Маріо Бунге виокремлює такі:

- хвороби, надумані іпохондриками, яких Мольєр висміював у своїй знаменитій комедії «Удаваний хворий»;

- до 1974 р. гомосексуальність фігурувала у списку психічних захворювань, виданому АПА, незважаючи на те, що це радше просто незвичні, менш поширені сексуальні вподобання;
- онкозахворювання, спричинені використанням мобільних телефонів, не є можливими, оскільки енергія радіохвиль становить приблизно 0,000001 енергії електромагнітної хвилі, здатної викликати мутацію ДНК;
- немає жодних доказів генетичної шкоди організму людини, пов'язаної з уживанням в їжу генетично модифікованих овочів;
- деякі фармацевтичні фірми винайшли гормональний дефіцит і психічні розлади, аби просувати свою продукцію [1, с. 60].

Підсумовуючи, філософ стверджує що незалежно від того, визнають це лікарі чи ні, медицина міцно базується на філософських принципах матеріалізму, системності, реалізму, сцієнтизму та гуманізму. Він пояснює, що:

- без матеріалізму і хвороби, і засоби їх лікування мали б суто релігійний, надприродний й характер і трактування.
- без принципу системності кожне захворювання відносилось б до окремого незалежного модуля, елемента нашого організму чи життєдіяльності, але ж наш організм – це система.
- без реалізму хвороби розглядалися б як уявні, надумані або ж як вираз певних соціальних вад;
- без сцієнтизму панував би або нігілізм, або ж догматизм, і всі досягнення в галузі біомедичних досліджень останніх 500 років канули б у Лету.
- і, нарешті, без гуманізму вся медична практика мала б суто корисливий, орієнтований на отримання прибутку характер і охорони здоров'я як такої б не було.

Література

1. Bunge M.A. Medical Philosophy: Conceptual Issues in Medicine. World Science Publishing, Singapore 2013. – 287 p.
2. Canguilem G. The Normal and the Pathological / C. R. Fawcett (trans.). N.Y.: Zone Books, 1991.
3. Popov V., Politanska D. Searching for Truth, System and Scientific Integrity (Dedicated to the Centenary of Mario Bunge). // Slovak international scientific journal. – 2019. – № 33. – p. 38-41
4. Seising R., Tabacchi M.E. Fuzziness and Medicine: Philosophical Reflections and Application Systems in Health Care. Springer-Verlag, Berlin, 2013. – 446 p.

Пономарьова Л.М.,

ст. вик. кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

ХТО І ЧОМУ НЕГАТИВНО СТАВИТЬСЯ ДО ФІЛОСОФІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

(з історії української думки про предмет, завдання та поступальність розвитку філософії у працях О.М. Новицького, 1806-1884)

Перш за все звернемося до визначень. Що є «філософія», за визначенням Філософського енциклопедичного словника? «Філософія (грец.) буквально – любов до мудрості», походить від слова «філео» - люблю і «софія» - мудрість, форма суспільної свідомості; учіння про загальні принципи буття і пізнання, про ставлення людини до світу, наука про всезагальні закони розвитку природи, суспільства і мислення. Філософія напрацьовує узагальнену систему поглядів на світ і місце в ньому людини; вона досліджує пізнавальне, ціннісне, соціально-політичне, моральне та естетичне ставлення людини до світу.